

УДК 347.(77+78)

Петренко С. А., к. юр.н.
Національна академія правових наук
України, м. Київ

ДО ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ ПРАВАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Петренко С. А. До питання управління правами інтелектуальної власності в сучасних умовах інноваційного розвитку економіки України. В статті розглядається питання доцільності розбудови в Україні механізму управління правами інтелектуальної власності на локальному регіональному рівні за сучасних умов інноваційного розвитку економіки.

Петренко С. А. К вопросу управления правами интеллектуальной собственности в современных условиях инновационного развития экономики Украины. В статье рассматриваются вопросы целесообразности формирования в Украине механизма управления правами интеллектуальной собственности на локальном региональном уровне в условиях инновационного развития экономики.

Petrenko S. The intellectual property management issues in the context of the modern innovative development of Ukrainian economy. The article considers the rationale of the formation of the intellectual property management mechanism at the local regional level in Ukraine in the context of the modern innovative development of economy.

Постановка проблеми. За сучасного стану світової економіки та інтеграції до неї економік окремих держав, місце кожної з них на світовому ринку обумовлюється ефективністю впровадження інноваційних процесів у суспільстві. Безперечно, розбудова інноваційної політики держави і розвиток її ринкової економіки неможливі без реалізація ефективного механізму управління правами інтелектуальної власності, завдяки чому відбувається інтенсифікація процесу просування об'єктів інтелектуальної власності на ринок інтелектуального капіталу.

Зазначене свідчить про необхідність дослідження питання розбудови та практичної реалізації механізму управління правами інтелектуальної власності в сучасних умовах інноваційного розвитку економіки України, зокрема, на локальному регіональному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню інноваційного розвитку соціально-економічних систем присвячені праці таких відомих вчених, як А. Сміт, У. Петті, Д. Мілль, Й. Шумпетер, Д. Белл, О. Гоффлер, П. Девідсон, Г. Кассел, Н. Кондратьєв, Г. Менш, М. Портер, Д. Робертсон, А. Шпітгоф та інших. Ними, зокрема, відводилась одна з головних ролей науково-технічній сфері та її розвитку в зростанні економіки держави та економічному розвитку суспільства.

Формуванню і розвитку національної інноваційної системи присвячені роботи О.Білорус, А. Гальчинського, В. Геєця, Б. Губського, М. Делягіна, З.Луцишина, Ю. Макогона, В. Новицького, Ю.Пахомова, В. Рокоча, А. Румянцева, В. Семиноженка, та інших.

Дослідження проблематики управління правами інтелектуальної власності за кордоном займається ряд спеціалізованих науково-дослідних центрів, найбільш значимими з яких є Інститут інтелектуальної власності, конкурентного та податкового права ім. Макса Планка (Мюнхен, Німеччина), Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності королеви Марії при Лондонському Університеті (Великобританія), Центр міжнародного вивчення права промислової власності (CEPI) при Страсбурзькому Університеті Роберта Шумана (Франція), Університетський Центр

викладання та наукових досліджень з інтелектуальної власності (CUERPI) при факультеті права Гренобльського університету ім. П'єра Мендеса (Франція), Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності ім. Анрі Дебуа (Париж, Франція).

В Україні комплексні дослідження правового характеру, присвячені проблемам теоретичних засад управління правами інтелектуальної власності та удосконаленню практики правозастосування, науковими організаціями не проводилися, хоча ці проблеми в останні роки є постійним предметом обговорення науковими, громадськими організаціями, а також органами влади. Зокрема, ці питання підіймалася на парламентських слуханнях, що були присвячені проблемам формування та реалізації національної інноваційної системи України (2007 р.), проблемам законодавчого забезпечення та правозастосування у сфері захисту прав інтелектуальної власності в Україні (2007 р.), а також на слуханнях Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти, що проводилися протягом 2008 – 2011 років.

Серед наукових публікацій, в яких торкалися окремих питань управління правами інтелектуальної власності, слід відзначити колективні праці таких авторів, як: О.П. Орлюк, О.Д. Святоцький, Т.С. Демченко, В.М. Крижна, О.О. Штефан та інші [1]; О.П. Орлюк, О.Б. Бутнік-Сівєрський, С.Ф. Ревуцький, В.І. Нежиборець., Л.Ю. Федченко та інші [2]; П.А. Боровик, Т.В. Ковалєно, О.О. Тверезенко [3].

Викладення основного матеріалу. Індикаторами ефективності здійснення інноваційної політики у державі є: кількість виданих охоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності в сфері техніки та технології; місце країни на світовому ринку інновацій; обсяги виробництва та експорту високотехнологічної продукції; обсяги та ефективність фінансових вкладень у сферу НДДКР; питома вага чисельності кваліфікованих дослідників у загальносвітовому показнику; кількість та ефективність діяльності інноваційно-активних компаній, підприємств інноваційно-виробничих структур (наприклад, технопарків) тощо. За цими параметрами перелік країн з високим рівнем та постійним розвитком інноваційної економіки очолюють США, Японія, Німеччина, Франція та Великобританія [4]. Що стосується України, то її частка у світовому інноваційному ринку не перевищує 1 %.

Отже за 20 років незалежності України та розбудови ринкової економіки наша держава не реалізує прогресивну модель інноваційного розвитку. Все що ми маємо – це значний інноваційний потенціал; низку проголошених стратегій державної реалізації інноваційної моделі та інноваційного розвитку регіонів. Розвиток національної інноваційної системи йде переважно шляхом неактивного запозичення досягнень науково-технічного прогресу у вигляді готових інноваційних продуктів ніж їх генерування. При цьому кожний з інноваційних продуктів потенційно містить низку об'єктів інтелектуальної власності. Також не приділяється достатньої уваги розвитку високотехнологічних, інформаційних та інших новітніх секторів економіки. Недостатньо ефективно здійснюється управління правами інтелектуальної власності як на загальнодержавному так і регіональному рівні.

У рамках цієї статті зосередимо увагу виключно на можливостях реалізації управління інтелектуальної власності на регіональному рівні за існуючого положення нормативно-правового регулювання цієї сфери та реалізації загальнодержавних програм і стратегій.

В загальному розумінні мета управління інтелектуальної власності полягає в: отриманні з результатів творчої та науково-технічної діяльності максимального соціально-економічного ефекту;

- ефективному використанні об'єктів інтелектуальної власності;
- недопущення втрати конфіденційної інформації, ноу-хау, тощо;
- запобіганню порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Говорячи про управління інтелектуальної власності слід зазначити, що на сьогодні в Україні існують лише поодинокі випадки її ефективної реалізації. Це, як правило,

стосується великих корпорацій з іноземними інвестиціями. Що до інших суб'єктів господарювання, то ними питанню управління інтелектуальної власності не приділяється належної уваги. Головна причина – це відсутність розуміння переваг об'єктів інтелектуальної власності в умовах ринкової економіки, невіра у можливості, які відкриваються з їх використанням перед власниками прав на них, і, як наслідок, небажання витратитися на інвестиції в розробку та впровадження об'єктів інтелектуальної власності.

Що стосується управління інтелектуальної власності в державних структурах, то нажалю до тепер цьому питанням або зовсім не приділяється уваги, або приділяється у незначній мірі. Це призвело до того, що, наприклад, в багатьох наукових та учбових закладах не існує зовсім, або існує на неналежному рівні інвентаризація та облік об'єктів інтелектуальної власності, не здійснено та не здійснюється належне регулювання щодо розподілу прав на об'єкти інтелектуальної власності, зокрема об'єкти авторського права, між роботодавцем та працівником, замовником та виконавцем.

Зазначене свідчить про необхідність інтенсифікації процесу впровадження управління інтелектуальної власності не тільки в бізнес, а й в державних структурах, що безумовно призведе до підвищення ефективності їх функціонування в цілому за рахунок використання об'єктів інтелектуальної власності.

Враховуючи той факт, що за роки незалежності багато часу та можливостей упущено, на сьогодні жодна з існуючих державних структур не в змозі самотужки вирішити всі зазначені вище питання щодо управління інтелектуальною власністю. Тобто, об'єктивно вірним рішенням за даних обставин вбачається консолідація зусиль всіх зацікавлених у цьому осіб із залученням знань та досвіду фахівців з питань управління інтелектуальною власністю. При цьому, на нашу думку, ефективність такої консолідації на локальному рівні – рівні окремого регіону або області України, буде більш ефективною ніж на рівні держави в цілому.

Питання управління інтелектуальної власності на регіональному рівні є комплексним і потребує побудови скоординованого механізму між системами управління інтелектуальною власністю на підприємствах, у вищих навчальних закладах, державних установах і організаціях, в бізнес-структурах. Важливим аспектом існування ефективного механізму управління інтелектуальної власності та його постійного удосконалення є:

- об'єктивна зацікавленість та практична ініціативність учасників цього процесу;
- створення регіональної (обласної) координаційної структури щодо управління інтелектуальною власністю з консалтинговими функціями та можливістю забезпечення зацікавлених осіб необхідною інформацією з питань інтелектуальною власності;
- створення можливостей для практичної апробації наукових розробок в сфері інтелектуальної власності;
- залучення молоді, зокрема студентів бакалаврів, спеціалістів і магістрів, у реальні проекти з вирішення технічних, технологічних та інших задач, які пов'язані з творчою діяльністю.

Ефективність побудови такого механізму та його реалізація багато в чому залежить від поширення знань стосовно інтелектуальної власності, виховання в суспільстві цивілізованого ставлення до інтелектуальної власності та її протиправного використання. Окрім існуючого на сьогодні викладання для студентів основ інтелектуальної власності, цьому може сприяти використання соціальної реклами щодо охорони та захисту інтелектуальної власності, висвітлення в засобах масової інформації позитивного досвіду використання об'єктів інтелектуальної власності, а також прикладів припинення порушень прав інтелектуальної власності та покарань за ці порушення.

Реалізація на регіональному рівні ефективного механізму управління інтелектуальної власності надасть змогу керівникам підприємств, бізнес-структур та

іншим зацікавленим особам отримувати необхідну інформацію, у тому числі й правову, для ефективного планування, контролю та прийняття управлінських рішень стосовно об'єктів інтелектуальної власності. Крім того, створюється можливість для виявлення та реалізації творчого потенціалу молоді, як додаткового ресурсу для вирішення технічних, технологічних задач, який до тепер не використовується в повному обсязі.

Через проведення регіональних семінарів, круглих столів, конференцій тощо, існує можливість не тільки для обміну досвідом, налагодження наукових та партнерських зв'язків, а й для обговорення та опрацювання питань щодо управління інтелектуальною власністю з урахуванням потреб та специфіки певного регіону чи області. До кола актуальних питань, які потребують свого обговорення на зазначених вище заходах, можна віднести:

- створення умов для ефективного використання об'єктів інтелектуальної власності у вищих навчальних закладах в господарському обігу, у тому числі в якості об'єктів ліцензійних угод, договорів про відчуження прав на об'єкти інтелектуальної власності;
- правове підґрунтя інвестиційних проектів;
- охорона, захист, оцінка та комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності;
- договори на створення, передачу і використання наукової та/або науково-технічної продукції;
- оподаткування об'єктів інтелектуальної власності тощо.

Наведемо декілька прикладів із закордонного досвіду управління інтелектуальною власністю на локальному рівні.

З метою зменшення тягаря ліцензійних відрахувань за використання продукції компанії Microsoft та підвищення інформаційної безпеки, ще у 2002 році відбулась пробна заміна на 60 тис. персональних комп'ютерах в управлінні поліції західних областей англійського графства Йоркшир операційної системи MS Windows на Linux. Перший пілотний проект Європейської комісії щодо аналогічної заміни операційної системи в державних установах реалізовано в землі Мекленбург-Померанія (ФРН) [5]. У Міністерстві юстиції Бельгії на сьогодні більшість комп'ютерів працює під управлінням операційної системи Linux. Поліція Франції планує до 2014 року повністю перейти на використання операційної системи Ubuntu Linux. У 2009 році закінчило перехід на програмне забезпечення з відкритим вихідним кодом Патентне відомство Нідерландів. Програму переходу на вільне програмне забезпечення успішно реалізовано в Мюнхені. Аналогічна програма мала місце в Берліні, але згодом було прийнято рішення використовувати гібридну інфраструктуру, яка побудована на вільному та комерційному програмному забезпеченні [6]. Вважаємо, що на сьогодні не існує будь-яких об'єктивних перепон щодо використання подібного досвіду в українських державних або комерційних структурах.

Наступний приклад цікавий тим, що подібна реалізація на теренах України можлива із залученням державних науково-дослідних структур в сфері комп'ютерних технологій, а також обдарованої молоді, що навчається у вищих навчальних закладах за комп'ютерно-програмними спеціальностями.

В установах Міністерств оборони Росії, а також російськими посольствами в інших країнах, використовується операційна система під назвою «Мобільна система збройних сил» (далі – МСЗС). Її розроблено на основі [Red Hat \(Linux\)](#) з внесенням незначних змін. Через специфіку і сферу використання цього ПЗ, а також необхідність забезпечення високого ступеня безпеки та збереження конфіденційної інформації, воно не є вільним, а його вихідний код закрито. Власником авторських прав на ПЗ МСЗС є Всеросійський науково-дослідний інститут автоматизації управління у непромисловій сфері ім. В. В. Соломатіна (ВНДІНС).

Підсумовуючи викладене вище слід зазначити, що сучасний економічний розвиток держави тісно пов'язаний зі створеними нею умовами для генерування та впровадження новітніх технологій, які отримують належну охорону та захист як об'єкти інтелектуальної власності. За таких умов питання управління інтелектуальною власністю не тільки не втрачають своєї актуальності, а потребують ефективного вирішення як на рівні окремих установ, організацій і підприємств, так і на регіональному (обласному) рівні держави.

Нині не існує правового обмеження щодо створення регіональних консолідуючих структур з питань управління інтелектуальною власністю, які сприятимуть зацікавленим особам у ефективному плануванні, контролі та прийнятті управлінських рішень стосовно об'єктів інтелектуальної власності.

При зацікавленості на місцях та активної ініціативної участі у розбудові регіонального механізму управління інтелектуальною власністю будуть створені умови для практичної апробації наукових розробок в сфері інтелектуальної власності, та залучення молоді у реальні проекти з вирішення технічних, технологічних та інших задач. Все це сприятиме оптимізації державної інноваційної політики України та підвищенню її ефективності.

Список використаних джерел:

1. Правове регулювання відносини у сфері інтелектуальної власності: галузеві аспекти: Монографія / Кол. авторів: О.П. Орлюк, О.Д. Святоцький, Т.С. Демченко, В.М. Крижна, О.О. Штефан та ін.; кер. авт. колективу, наук. ред. д.ю.н. О.П. Орлюк. – К.: НДІ ІВ АПрНУ, ПП “Авокадо”, 2006. – 416 с.

2. Економіко - правові проблеми в сфері інтелектуальної власності: Монографія / кол. авторів: О.П.Орлюк, О.Б.Бутнік-Сіверський, С.Ф.Ревуцький, В.І.Нежиборець., Л.Ю.Федченко та ін.; кер. авт. колективу, наук. ред. д.е.н., проф. О.Б.Бутнік-Сіверський. – К.: НДІ ІВ АПрНУ, ПП “Авокадо”, 2006. – 380 с.

3. Інститут патентних повірених: міжнародний досвід та національна практика. Монографія / Кол. авторів: Боровик П.А., Ковалено Т.В., Тверезенко О.О. – ТОВ “Лазуріт – Поліграф”, 2008. – 192 с.

4. Адаманова З.О. Інноваційні фактори економічного розвитку в умовах глобалізації. – Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.05.01 – Світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київ, 2006.

5. ЕС проведет пробное внедрение Linux в государственных учреждениях [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.podrobnosti.ua/ptheme/internet/2002/10/31/40441.html>. - 01/11/2002.

6. 20 Jahre Linux - Freie Software für Jedermann? [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ardmediathek.de/ard/servlet/content/3517136?documentId=8212640>

Ключові слова: інтелектуальна власність, управління інтелектуальною власністю, інноваційний розвиток;

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, управление интеллектуальной собственностью, инновационное развитие;

Keywords: intellectual property, intellectual property management, innovative development.